

Nr 238.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av förslag till visst avtal mellan kronan och Vänersborgs stad m. m.; given Stockholms slott den 20 mars 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande t. f. departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Carl Ekman.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 20 mars 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden RIBBING, GÄRDE, PETERSSON, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Efter gemensam beredning med chefen för socialdepartementet och t. f. chefen för kommunikationsdepartementet anför t. f. chefen för försvarsdepartementet, statsministern Ekman följande.

Genom brev den 16 november 1906 förordnade Kungl. Maj:t, att Västgöta regemente skulle förläggas till Vänersborg, så snart kasernetablissemang för regementet blivit därstädes uppfört. I anledning härav träffades mellan arméförvaltningens fortifikationsdepartement och Vänersborgs stad ett den 25 och den 28 november 1906 dagtecknat kontrakt, enligt vilket

Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 203 häft. (Nr 238.) 279 28 1

staden i och för militärförläggningen överlät till kronan ett markområde ävensom förband sig att fullgöra vissa prestationer. Kontraktet torde få fogas såsom bilaga (Bil. C) vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende.

År 1916 blev det för Västgöta regemente avsedda kasernetablissemanget färdigställt och togs i bruk av regementet.

Sedan i samband med försvarsväsendets omorganisation beslut fattats om att militärförläggningen till staden skulle upphöra, har kasernkommittén i skrivelse den 15 oktober 1927 framlagt förslag angående omändring av kasernetablissemanget i Vänersborg till en anstalt för vård av sinnessjuka och sinnesslöa. Beträffande den närmare innebörden av detta förslag hänvisar jag till vad chefen för socialdepartementet förut denna dag därutinnan till statsrådsprotokollet anfört vid anmälan av frågan om avlåtande till riksdagen av proposition (nr 165) i ämnet. Planen på en dylik ändrad disposition av nämnda etablissemang sammanhänger med frågan om ävägbringande av en uppgörelse med Vänersborgs stad i anledning av militärförläggningens upphörande. I nyssberörda skrivelse den 15 oktober 1927 har kasernkommittén framlagt resultatet av de förhandlingar, som i sådant hänseende förts mellan kommittén och Vänersborgs stad. Dessa förhandlingar hava lett till avslutandet av ett den 4 och den 12 januari 1927 dagtecknat preliminärt avtal, vilket torde få såsom bilaga (Bil. B) fogas vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende. Kommittén har hemställt, att därest kasernetablissemangets utnyttjande för det föreslagna nya ändamålet vunne godkännande, ifrågasvarande avtal måtte bliva föremål för Kungl. Maj:ts och riksdagens prövning.

Kasern-
kommittén.

Kasernkommittén yttrar sig till en början om betydelsen för Vänersborgs stad av 1925 års beslut i försvarsfrågan och stadens uppoffringar i anledning av Västgöta regementes förläggning till staden. Härutinnan anför kommittén:

Västgöta regemente hade sedan år 1916, då det för regementet avsedda kasernetablissemanget i Vänersborg blivit fullt färdigt, varit förlagt till staden.

Till belysning av Västgöta regementes personalstyrka enligt 1901 och 1914 års härordningar samt avlöningsförmåner m. m. hänvisade kommittén till nedanstående tablå.

Härordning av år	A n t a l						Summa beräknade avlöningsförmåner	Årskon-tingent värnplik-tiga	Utbildningstid för värn-pliktiga
	Officerare	Under-officerare	Manskap	Musik-personal	Civil-militär personal	Summa			
1901 ...	47	38	267	33	4	389	590,000	630	240
1914 ...	53	39	204	33	4	333	806,000	630	(340 165*)

*) Under det s. k. provisoriet från och med 1920 års klass.

Det mellan kronan och Vänersborgs stad upprättade avtalet angående Västgöta regementes förläggning till staden vore grundat å 1901 års här-

ordning. Avlöningsförmånerna till regementets fast anställda personal enligt nämnda härordning — utan det tillägg av 75 procent, varmed jämlikt de av kommittén antagna grunder höjning skett i tablån — kunde beräknas hava uppgått till i runt tal 337,000 kronor.

Vad anginge Vänersborgs stads uppoffringar för Västgöta regemente, hade staden åtagit sig vissa förpliktelser i ett med kronan den 25 och den 28 november 1906 upprättat kontrakt angående regementets förläggning till staden (se Bil. C).

Staden hade i ett till Svenska stadsförbundet lämnat meddelande uppskattat sina prestationer på grund av ifrågavarande kontrakt på följande sätt:

Värdet av staden förut tillhörig, till kronan upplåten mark om 445,594,45 kvm.....	kronor	65,000: —
Kostnad för förvärf av till kronan upplåten mark om 671,376,76 kvm.....	»	183,408: 80
Summa kronor		248,408: 80

Häriifrån <i>avginge</i> dock inkomst å försåld överflödig mark	kronor	9,000: —	kronor	239,408: 80
---	--------	----------	--------	-------------

Härtill komme kostnader för:

grässädd å den överlämnade marken	»	4,000: —
utläggning av gata	»	4,800: —
anläggning » vattenledning	»	3,765: —
» » gasledning	»	3,735: —
» » avloppsledning	»	650: —
flyttning » ett hus	»	500: —
byggande » ny fattiggård	»	67,000: —
lagfart m. m.	»	15,000: —
Summa kronor		338,858: 80

Vidkommande stadens vederlag för de prestationer, staden på sätt ovan berörts lämnat kronan för Västgöta regementes förläggning till staden, borde nämnas, att staden i främsta rummet kunnat tillgodogöra sig skatteintäkter från regementets befattningshavare under en tid av mer än tio år.

Folkmängden i Vänersborg hade vid slutet av år 1926 uppgått till omkring 9,100 personer. Den inkomst, varå utskylder för år 1926 utdebiterats i staden, hade uppgått till 8,919,000 kronor och det samma år utdebiterade beloppet till 833,011 kronor. Kommunalskatten hade de senaste åren, 1925 och 1926, varit 8 kronor 34 öre, respektive 9 kronor 34 öre per bevillningskrona.

I fråga om kasernetablissemanget i Vänersborg samt de markområden, som ställts till Västgöta regementes disposition, anför kommittén följande.

Den mark, som Vänersborgs stad genom kontraktet den 25 och 28 november 1906 upplåtit till kronan till plats för kasernetablissemang och såsom övningsfält för Västgöta regemente, innehölle enligt av regementets kasernofficer lämnad uppgift i areal omkring 111 hektar. Marken, som vore belägen inom stadens område, hade vid upplåtelsen beräknats betinga ett värde av cirka 240,000 kronor. Den 16 februari 1925 hade kronan på grund av 1906 års kontrakt vid rådstuvurätten i Vänersborg erhållit lagfart å markområdet, vilket omfattade de å en av mätningssmannen Sven Mångberg år 1925 upprättad karta med nr 1—22 betecknade områden, tillsammans ut-

görande enligt stadens fastighetsregister och registerkarta stadsägorna nr 169 och 170.

Å en skrivelsen bilagd av mätningssmannen Mångberg upprättad karta över de fastigheter, som inginge i det av Vänersborgs stad till kronans förfogande ställda markområdet, hade fastigheternas gränser närmare utmärkts. Enligt av mätningssmannen lämnad arealuppgift skulle fastigheterna i areal innehålla tillhoppa omkring 121 hektar.

Det av Västgöta regemente disponerade kasernetablissemanget vore beläget å det område öster om Vänersborg, som staden för ändamålet upplåtit till kronan såsom kaserntomt. Etablissemanget bestode av ett flertal byggnader. Två kasernhus med kanslibyggnaden mellan dem hade förlagts i etablissemangets huvudfront med huvudfasaderna mot väster och den närbelägna staden, från vilken Södergatan utdragits mot kanslibyggnaden. Det tredje kasernhuset låge placerat vinkelrätt mot förenämnda huvudbyggnader å kaserngårdens södra sida. Utmed kaserngårdens östra sida hade uppförts kokinrättningsbyggnad, ångpannehus, varmbad och tvättinrättning samt gymnastikhus och bakom dessa byggnader vakt- och arrestbyggnad samt förrådsbyggnader. Stallbyggnaderna ävensom vissa förrådsbyggnader bildade en särskild avdelning omedelbart öster om det tredje kasernhuset.

Å norra delen av etablissemanget funnes belägna mässbyggnad samt trenne underofficersbyggnader. Sjukhuset vore uppfört helt fristående öster om etablissemangets övriga byggnader.

Förutom huvudvägen till kanslibyggnaden förmedlades förbindelse med staden medelst en utfartsväg från etablissemangets östra del till den allmänna landsväg, som ledde från Rånnum till staden.

Det av Västgöta regemente disponerade övningsfältet omfattade icke blott den mark, som för ändamålet upplåtits av staden enligt 1906 års kontrakt, utan jämväl en del av kronan genom köp förvärvade jordområden. För utvidgning av övningsfältet hade på grund av kungl. brev den 11 mars 1909 från vattenfallsstyrelsen till arméförvaltningen överlämnats större delen av de år 1907 utav kronan inköpta fastigheterna, landeriet Källshagen och landeriet Fredrikslund. De till regementets förfogande ställda delarna av dessa fastigheter, vilka gränsade intill varandra, utgjordes av stadsägorna nr 166 och 167. I areal innehölle dessa delar tillhoppa 29,5223 hektar. Kronan hade den 27 maj 1907 och den 7 februari 1910 vid rådstuvurätten i Vänersborg erhållit lagfart å dessa fastigheter.

Regementets övningsfält omfattade slutligen en av kronan enligt köpeavhandling den 11 maj 1918 för 25,000 kronor inköpt fastighet, landeriet Petersberg. Denna egendom, varå kronan den 13 maj 1918 vid rådstuvurätten i Vänersborg erhållit lagfart, bestode av de till Vänersborgs stads donationsjord hörande åker- och ängslyckorna nr 163, 164, 165, 167 och 168 samt innehölle enligt av regementets kasernofficer lämnad uppgift i areal 5 hektar 50 ar 66,2 kvadratmeter.

Belägenheten av de olika markområdena framginge närmare av en vid skrivelsen fogad kopia av »karta över Kungl. Västgöta regementes övningsfält efter inköp av landeriet Petersberg», år 1919 reviderad av Ivar Bernhardt. Å denna kartkopia hade mätningssmannen i Vänersborg på begäran angivit gränserna för de olika fastigheterna, varjämte approximativa arealuppgifter lämnats i fråga om de markområden, staden ställt till kronans förfogande.

Beträffande det med Vänersborgs stad ingångna preliminära avtalet anför kasernkommittén följande.

För att utnyttja kasernetablissemangiet i Vänersborg för annat ändamål än militärförläggning hade det varit nödvändigt att härom träffa uppgörelse med staden.

Sedan vidlyftiga förhandlingar ägt rum med representanter för staden, hade slutligen ett skriftligt avtal upprättats rörande det framtida användandet av Västgöta regementets ledigblivande kaserner i Vänersborg. Avtalet, som den 17 maj och den 30 november 1926 varit föremål för behandling hos stadsfullmäktige i Vänersborg, hade den 4 januari 1927 blivit av staden undertecknat.

Avtalet utginge från den förutsättningen, att en statsinstitution av i det föregående antytt slag skulle förläggas till kasernetablissemangiet samt att Vänersborgs stad skulle av kronan återfå en del av det markområde, som staden enligt 1906 års kontrakt upplåtit till kronan för Västgöta regementets räkning, men som det numera icke kunde anses vara erforderligt att bibehålla i kronans hand.

Att staden komme att beredas vissa fördelar, genom att kasernetablissemangiet toges i anspråk såsom en statlig sjukvårdsanstalt, vore otvivelaktigt. Befattningshavarna vid hospitalen vore numera jämförelsevis väl avlönade. De skatteintäkter, som kunde beräknas inflyta till staden från personalen vid den ifrågasatta anstalten i Vänersborg, torde i stort sett komma att motsvara vad den fast anställda personalen vid regementet i dylikt hänseende haft att erlagga. Då anstalten enligt kommitténs förslag skulle komma att inrymma över 800 vårdplatser, torde den personal, som bleve nödvändig för vård och tillsyn av patienterna ävensom för anstaltens drift, (läkarpersonal, kontorspersonal, sjukvårdspersonal och ekonomipersonal) komma att uppgå till mer än 230 personer, inberäknat extra befattningshavare.

Vid förhandlingarna hade stadens representanter framställt begäran om att i avtalet med staden måtte intagas en bestämmelse om personalens antal vid den ifrågasatta sinnessjukanstalten. Under hänvisning till att i § 4 av avtalet angivits antalet vårdplatser vid anstalten samt att behovet av befattningshavare vid hospitalen för närvarande beräknades i genomsnitt uppgå till en befattningshavare på tre patienter, hade kommittén funnit denna framställning icke böra vinna beaktande. Vidare hade begärts, att staden i avtalet måtte i en eller annan form tillförsäkras garanti, att befattningshavarna vid anstalten i största möjliga utsträckning komme att bosätta sig inom staden för att bli skattskyldiga till staden. Som bostäder komme att inredas inom anstaltens område för större delen av personalen, komme ett stort antal befattningshavare att bli skyldiga bo på platsen. Stadens delegerades hemställen, att i avtalet måtte införas en generell bestämmelse om att anstaltens personal skulle vara bosatt i Vänersborg, hade kommittén icke ansett sig kunna biträda.

Därest en sinnessjukanstalt skulle förläggas till kasernetablissemangiet i Vänersborg, syntes det av regementet disponerade markområdet icke i sin helhet behöva tagas i anspråk för anstalten. En del av den mark, som staden för regementets räkning ställt till kronans förfogande, syntes kunna återställas till staden. Förutom den mark, vara själva kasernetablissemangiet vore uppfört, torde ett område för trädgårds- och parkanläggning m. m. böra bibehållas för den nya anstaltens räkning. Genom det av staden upplåtna markområdet framginge en allmän landsväg, som skilde området i två delar. Den södra delen av markområdet, vara etablissemangiet i sin helhet vore beläget, syntes vara lämpligt att bibehålla för anstaltens behov. Denna del av markområdet innehölle i areal omkring 35 hektar. Om för anstaltens räkning jämväl toges i anspråk det kronan tillhöriga landeriet Petersberg, beläget öster om nyss angivna markområde och i areal innehållande omkring

5,5 hektar, bleve den ägofigur, som skulle disponeras av hospitalet, väl avskild och av tillräcklig storlek. Skulle ytterligare mark befinnas bliva erforderlig för anstalten, funnes sådan att tillgå i närheten av kasernetablissemanget. Kronan ägde nämligen — förutom landerierna Källshagen och Fredrikslund, vilka staden begärt att få inköpa av kronan till den del dessa fastigheter stode under vårdnad av arméförvaltningen — bland annat den s. k. Hafvenströmska lyekan. Denna fastighet, i areal innehållande omkring 8 hektar, stode under vattenfallsstyrelsens förvaltning och vore belägen söder om järnvägslinjen Vänersborg—Herrljunga i närheten av landeriet Petersberg.

I § 1 av det mellan kasernkommittén och Vänersborgs stad upprättade avtalet hade stadgats, att södra delen av det markområde, som enligt 1906 års kontrakt upplåtits till kronan, alltjämt skulle med full och oinskränkt äganderätt tillhöra kronan. Rörande området läge och gränser finge kommittén hänvisa till de i ärendet ingivna kartorna.

Det norr om landsvägen från Vänersborg till Rännun belägna markområde, som staden upplåtit till kronan för regementets räkning, skulle med visst undantag återställas till staden. Härom meddelades bestämmelser i § 2 av avtalet. Staden återfinge på detta sätt mer än två tredjedelar av den mark, staden tidigare upplåtit. Denna del av marken måste anses äga mindre värde än den del, som kronan behölle söder om landsvägen.

Å det jordområde, som kronan sålunda skulle återställa till staden, funnes belägen en större byggnad, inrymmande landstomsförråd. Som denna byggnad torde vara nödvändig att bibehålla för försvarets räkning, hade i avtalet intagits föreskrift om att byggnaden jämte erforderligt markområde och väg till detsamma alltjämt skulle tillhöra kronan.

Vid besök å platsen hade kommittén undersökt, huru stort markområde, som för ändamålet borde undantagas. I § 2 av avtalet hade intagits närmare stadgande härom. Sedan vederbörliga avstyckningsförrättningar ägt rum, borde särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden för närmare angivande av de jordområden, staden skulle återbekomma. De utgifter, som bleve förbundna med dessa förrättingars vidtagande, ävensom kostnaderna för lagfart hade staden åtagit sig att ensam gälda.

Det för landstomsförrådet avsedda markområdet syntes på lämpligt sätt böra inhägnas genom kronans försorg.

Den byggnad, vari förrådet vore inrymt, vore uppförd av sten i två våningar jämte en frontespisvåning, inredd till bostad för tillsyningsmannen vid förrådet. För erhållande av vatten vore denna befattningshavare hänvisad till en brunn, belägen ett stycke från byggnaden å den mark, staden skulle återbekomma. Kronan borde lämpligen förbehålla sig rätt att ur denna brunn taga vatten ävensom att härför begagna väg till brunnen. Staden hade lämnat sitt medgivande härtill samt därjämte förklarat sig icke hava något att erinra mot att kronan för rättighetens bestånd finge söka och erhålla in-teckning i den fastighet, staden återbekomme.

Därest landstomsförrådsbyggnaden, vilken funnits å platsen uppförd redan vid den tid, då staden jämlikt 1906 års kontrakt överlåt it marken till kronan, icke vidare skulle bliva erforderlig för försvarets räkning, hade staden hemställt, att såväl byggnaden som det till kronan upplåtna mark- och vägområdet norr om allmänna landsvägen måtte utan ersättning återställas till staden. Enär varken denna mark eller byggnaden i en framtid torde vara erforderlig för den anstalt, som kunde komma att inrymmas i kasernetablissemanget, samt kronan icke heller för annat ändamål torde behöva desamma, hade kommittén ansett sig böra tillmötesgå denna framställning.

Vid de förda förhandlingarna hade stadens representanter med styrka

framhallit, att förlusten av regementet för stadens vidkommande kunde förväntas bli mycket ödesdiger. Till följd härav vore det för staden ur ekonomisk synpunkt av största vikt, att den nya anstalten snarast möjligt kunde komma till stånd och träda i verksamhet. För att erhålla en garanti, att kasernetablissemanget inom en snar framtid av kronan utnyttjades för det avsedda nya ändamålet, hade staden hemställt, att kronan måtte förbinda sig att inom viss tid hava vidtagit erforderliga omändringsarbeten inom etablissemanget samt att den nya institutionen därefter ofördröjligen kunde påbörja sin verksamhet.

Jämväl för kronan syntes det vara av intresse, att ett ledigblivet kasernetablissemang utan större tidsutdräkt kunde komma till användning för annat ändamål. Behovet av ökat antal platser för vård av sinnessjuka och sinnesslöa vore ju synnerligen trängande. På grund härav och då de erforderliga omändringsarbetena inom förevarande etablissemang torde kunna påbörjas under år 1928, syntes den nya anstalten kunna beräknas bli färdig under början av år 1930.

I det med Vänersborgs stad upprättade avtalet hade kronan, för den händelse etablissemanget icke före den 1 juli 1930 tagits i bruk för sitt nya ändamål, förbundit sig att från nämnda dag intill dess så bleve fallet till staden utgiva viss ersättning. Denna garantibestämmelse utginge från samma förutsättningar, som i liknande fall intagits i överenskommelser med städer, där fråga varit om att för annat ändamål utnyttja ett ledigblivet kasernetablissemang.

De direkta kostnader, som Vänersborgs stad iklätt sig för Västgöta regementes förläggning till staden, hade enligt stadens egen uppgift uppgått till 338,858 kronor 80 öre. Dessutom hade stadens vattenverk för tillgodoseende av ökat krav å vattenleverans efter regementets inflyttning utbyggt för en kostnad av 40,000 kronor.

Värdet av den mark, som staden enligt det med kronan träffade avtalet skulle äga återbekomma, borde givetvis avdragas från det belopp, som staden kunde anses hava utgivit för regementsförläggningen. Denna mark syntes lågt räknat kunna värderas till 80,000 kronor. Stadens övriga direkta utgifter i omförmälda hänseende skulle alltså kunna beräknas hava uppgått till omkring 300,000 kronor.

På grund härav hade den ersättning, kronan skulle utgiva till Vänersborgs stad för den händelse etablissemanget därstädes icke före den 1 juli 1930 tagits i bruk för sitt nya ändamål, fastställts till fem procent ränta å 300,000 kronor eller sålunda till 15,000 kronor för helt kalenderår. Därest etablissemanget icke före den 1 juli 1933 blivit omändrat och den nya anstaltens verksamhet blivit påbörjad, hade det ansetts skäligt, att ersättning, för helt kalenderår räknat, skulle utgå med ett till 25,000 kronor förhöjt belopp.

I § 7 av avtalet med Vänersborgs stad hade slutligen intagits bestämmelser om skyldighet för kronan att till staden för ordnande av en del trafikfrågor upplåta vissa mindre markområden av den fastighet, söder om landsvägen, som kronan skulle behålla. Sålunda hade kronan utfäst sig att tillhandahålla staden mark för att giva en vid fastighetens östra gräns befintlig, staden tillhörig utfartsväg ökad bredd ävensom för att anlägga en viadukt över den här framgående järnvägslinjen mellan Vänersborg och Herrljunga. Dessutom hade staden tillerkänts rätt att tillsvidare för sitt renhållningsverks räkning begagna en över kronans berörda fastighet ledande väg.

Enligt stadgande i § 2 av det upprättade avtalet med staden skulle den mark, som staden skulle återbekomma, senast den 1 juli 1928 i befintligt skick utan ersättning återställas till staden. Som den av Västgöta rege-

mente disponerade skjutbanan vore belägen inom detta markområde, hade staden hemställt, att de av kronan utförda anläggningar vid skjutbanan ävensom tvenne mindre byggnader, vilka blivit där uppförda, måtte få kvarstå orubbade och alltså medfölja i stadens ägo. Anläggningarna kunde nämligen i sitt nuvarande skick användas av staden. Då det icke torde kunna ifrågakomma, att de vid skjutbanan verkställda anordningarna skulle raseras, och då de där belägna byggnaderna i och för sig icke kunde anses äga något egentligt värde, hade kommittén utgått från den förutsättningen, att de militära myndigheterna icke skulle vidtaga några åtgärder för skjutbaneområdets raserande eller byggnadernas bortflyttande. Allt vad som vore att hänföra till fast egendom skulle sålunda tillfalla staden i samband med att markområdet återginge i stadens ägo.

Myndig-
heternas yt-
randen.

Över kasernkommitténs förslag till avtal hava yttranden avgivits av chefen för tredje arméfördelningen samt av arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement.

Chefen för tredje arméfördelningen har anfört, att det för landstormsförrådsbyggnaden undantagna området såväl med hänsyn till nödvändigheten att disponera erforderligt utomhusutrymme som ur brandfaresynpunkt enligt hans mening vore för knappt tillmätt, samt föreslagit, att byggnadstomten måtte erhålla ett till 30 meter åt alla håll ökat område. Vidare har arméfördelningschefen uttalat, att såväl de två skjutbodas, som funnes uppförda å den mark, vilken staden skulle återbekomma, som ock de å ifrågavarande mark befintliga tavelställningarna endast mot ersättning syntes böra avhändas kronan.

Fortifikations- och intendentsdepartementen hava anslutit sig till vad arméfördelningschefen i berörda hänseenden anfört samt förklarat sig i övrigt icke hava något att erinra mot det föreliggande förslaget till avtal mellan kronan och Vänersborgs stad.

Departement-
schefen.
Avtal med
Vänersborgs
stad.

Av det föregående framgår, att Västgöta regementes förläggning till Vänersborg efter genomförandet av 1925 års härorganisation upphört. Enligt det av kasernkommittén upprättade förslaget skall det ledigblivna kasernetablissemanget i Vänersborg tagas i anspråk för inredande av en anstalt för vård av sinnessjuka och sinnesslöa. Det förslag till avtal med staden Vänersborg, som kommittén framlagt angående bland annat etablissemangets framtida utnyttjande, har inom socialdepartementet underkastats granskning i samband med behandling av frågan om inrättande av dylik anstalt. Härvid har befunnits, att vissa ändringar och tillägg till avtalet, särskilt i fråga om de markområden, som böra avses för den tilltänkta anstalten, lämpligen böra komma till stånd.

Under hänvisning till vad chefen för socialdepartementet tidigare anfört till statsrådsprotokollet vid anmälan av frågan om avlåtande till riksdagen av proposition angående omändring bland annat av Västgöta regementes kasernetablissemang i Vänersborg till sinnessjukanstalt ävensom till den av honom åberopade, vid nyssnämnda proposition fogade kartan får jag rörande avtalet med Vänersborgs stad erinra om följande.

Enligt kasernkommitténs förslag skulle för den planerade sinnessjuk-

anstalten tagas i anspråk en del av det markområde, som tidigare disponerats av Västgöta regemente. Av den mark, som staden enligt 1906 års avtal upplåtit till kronan, skulle för anstaltens behov alltjämt bibehållas den söder om landsvägen från staden till Rånnum belägna delen. Å detta markområde, vilket i areal beräknats innehålla omkring 35 hektar, äro samtliga till kasernetablissemanget hörande byggnader förlagda. Återstoden av det markområde, staden upplåtit, med en areal av omkring 85.6 hektar, skulle, med ett mindre undantag, återställas till staden. Denna del av området är belägen på norra sidan om landsvägen.

För anstaltens räkning skulle vidare tagas i anspråk det kronan tillhöriga landeriet Petersberg, innehållande omkring 54 hektar. Denna fastighet är emellertid belägen på ömse sidor om järnvägslinjen Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga. Den norra delen omfattar cirka 3 hektar och den söder om järnvägslinjen belägna delen omkring 2.4 hektar.

Därest ytterligare mark, utöver de sålunda för anstalten avsedda områdena om tillhoppa 40.4 hektar, skulle befinnas bliva erforderlig, finnes, enligt vad kommittén framhållit, sådan att tillgå i närheten av kasernetablissemanget. Kommittén syftade härvid på den kronan tillhöriga s. k. Hafvenströmska lyckan, i areal innehållande omkring 8 hektar och belägen söder om förenämnda järnvägslinje i närheten av landeriet Petersberg. Denna fastighet står under vattenfallsstyrelsens förvaltning.

Förutom det markområde, Vänersborgs stad upplåtit såsom kaserntomt och övningsfält för Västgöta regemente, samt landeriet Petersberg har regementet haft till sitt förfogande större delen av landerierna Källshagen och Fredrikslund. Sedan staden Vänersborg hos Kungl. Maj:t gjort framställning om medgivande att få inköpa de delar av dessa fastigheter, som varit upplåtna till regementet, har kasernkommittén tillstyrkt fastigheternas försäljning till staden mot viss köpeskilling.

På sätt framgår av förberörda utav chefen för socialdepartementet avgivna yttrande, hava allvarliga anmärkningar från medicinalstyrelsens sida framställts beträffande det för anstalten enligt kasernkommitténs förslag avsedda markområdet. Såväl områdets storlek och form som markens belägenhet hava föranlett erinringar.

Med anledning härav hava, såsom nyss antytts, vissa ganska betydelsefulla ändringar av förslaget beträffande markområdet för anstalten ansetts påkallade.

I första hand har det syntts lämpligt att för anstaltens räkning behålla de delar av landerierna Källshagen och Fredrikslund, som varit upplåtna till regementet. Dessa delar innehålla i areal tillhoppa omkring 31 hektar. Någon försäljning till staden av dessa fastigheter bör alltså icke komma till stånd. För att erhålla en bekväm förbindelse över allmänna landsvägen mellan å ena sidan det söder om denna belägna egentliga anstaltsområdet och landeriet Petersberg samt å andra sidan landerierna Källshagen och Fredrikslund har det syntts vara nödvändigt att i kronans hand behålla östligaste delen av det område norr om landsvägen, som enligt kasernkommit-

téns förslag skulle återlämnas till staden. Härigenom skulle anstalten komma att på tillräcklig sträcka disponera mark å båda sidor om landsvägen.

För att kunna genomföra den sålunda såsom önskvärd ansedda utvidgningen av anstaltens område hava förnyade förhandlingar upptagits med ombud för Vänersborgs stad. Härvid hava jämväl representanter för medicinalstyrelsen och kasernkommittén biträtt.

Under dessa förhandlingar har staden förklarat sig avstå från sin begäran att inköpa de till regementets disposition ställda delarna av landerierna Källshagen och Fredrikslund. Vidare har staden medgivit, att kronan av den utav staden enligt 1906 års avtal upplåtta marken norr om landsvägen behöлле omkring 5 hektar av den östligaste delen, gränsande intill landet Fredrikslund. Detta område har av staden värderats till 6,000 kronor. I stället för detta markområde har staden begärt att utan ersättning med äganderätt bekomma den del av landet Petersberg, som är belägen söder om järnvägslinjen, i areal innehållande omkring 2.4 hektar. Enligt av domänintendenten i Älvsborgs län verkställd uppskattning kan detta jordområde, som är obebyggt, värderas till 2,400 kronor. Slutligen har staden för att tillmötesgå ett från medicinalstyrelsens sida härom framställt krav frånträtt den rätt, som kunde tillkomma staden att nyttja en i § 7 andra stycket av kasernkommitténs avtalsförslag omförmäld väg, avsedd att utgöra förbindelse mellan allmänna landsvägen och stadens renhållningsverk.

Stadens delegerade hava vid förhandlingarna å andra sidan framställt vissa önskemål. Sålunda har hemställts, att vid lösning av markfrågan för anstalten i enlighet med vad ovan antytts måtte från kronans sida dels lämnas utfästelse, att antalet vårdplatser i den blivande sinnessjukanstalten skulle utgöra minst 800, dels ock medgivas rätt för staden att utan ersättning få framdraga en avloppsledning från ett söder om järnvägslinjen, emellan landet Petersberg och Hafvenströmska lyckan beläget förstadssamhälle, benämnt Mariero, över mark tillhörande landet Källshagen och fram emot Vänern.

Vid sammanträde den 14 februari 1928 hava stadsfullmäktige i Vänersborg fattat beslut, innebärande godkännande av de huvudgrunder, som i det föregående berörts, samt innefattande bemyndigande för stadens drätselkammare att godkänna och å stadens vägnar underteckna det förändrade avtal, som vid ett beslut i överensstämmelse med nämnda huvudgrunder borde upprättas mellan kronan och staden.

På grundval av det resultat, som ernåtts vid de nya förhandlingarna med staden, har ett nytt förslag till avtal med staden utarbetats. Angående innehållet i detta förslag får jag hänvisa till en vid statsrådsprotokollet rörande detta ärende fogad bilaga (*Bil. A.*).

I åtskilliga hänseenden ansluter sig det nya förslagsavtalet till det av kasernkommittén upprättade förslaget. Under hänvisning till den motivering, som av kommittén lämnats till de olika bestämmelserna, torde jag kunna inskränka mig till att i korthet redogöra för skiljaktigheterna mellan å ena sidan det nya förslaget och å andra sidan kasernkommitténs förslag.

I samband härmed vill jag beröra de erinringar, som av de i ärendet hörda militära myndigheterna framställts mot kasernkommitténs förslag.

Med hänsyn till att Västgöta regementes förläggning till Vänersborg numera upphört, har en mindre jänkning av ordalydelsen i avtalets ingress ansetts påkallad.

§ 1 i de båda förslagen är av samma innehåll.

§ 2 i det av kasernkommittén upprättade förslaget har i det nya avtalet uppdelats i två paragrafer, betecknade § 2 och § 3. Innehållet i dessa två paragrafer är dock med någon jänkning, föranledd av den förändrade markdispositionen, detsamma som i kommitténs förslag.

I avseende å omfattningen av det för landstomsförrådet undantagna markområdet har chefen för tredje arméfördelningen framställt viss erinran, som biträts av arméförvaltningens fortifikations- och intendentsdepartement. Med anledning härav får jag framhålla, att området, som i areal innehåller omkring 45 ar, näppeligen torde kunna anses vara för snävt tillmätt för ifrågakommande behov. Vidkommande brandfaran för byggnaden synas mig de härutinnan framförda betänkligheterna vara överdrivna. Beträffande frågan huruvida kronan, såsom de militära myndigheterna ansett, bör av staden fordra ersättning för skjutbodas och anläggningar, befintliga å den mark, som staden skall återbekomma, synes mig någon ändring i den av kommittén föreslagna formuleringen icke vara erforderlig. Enligt avtalets bestämmelser skall allt som är att hänföra till fast egendom tillfalla staden i samband med markområdets återställande till staden.

§§ 4 och 5 i det nya avtalsförslaget innehålla föreskrifter om markdispositioner, vilka sammanhånga med frågan om utvidgning av det för sjuksjukanstalten avsedda området.

§ 6 i det nya förslaget är av samma lydelse som § 3 i kasernkommitténs förslag.

Beträffande antalet vårdplatser har detta i det nya avtalet kunnat höjas till 800. Innehållet i § 7 överensstämmer i övrigt med § 4 i kommitténs förslag.

§§ 8, 9 och 10 i det nya förslaget äro av samma innehåll som §§ 5, 6 och 7 första stycket i kommitténs förslag.

§ 7 andra stycket i sistberörda förslag har helt utgått.

Slutligen hava i § 11 av det nya förslaget intagits föreskrifter om rätt för staden att framdraga avloppsledning över östra delen av landeriet Källshagen. Rörande det närmare innehållet av dessa bestämmelser får jag hänvisa till avtalsförslaget.

För lantförsvarets vidkommande innebär det avtalsförslag, som sålunda föreligger till prövning, att kronan skall utan vederlag med äganderätt återställa till Vänersborgs stad omkring 80 hektar av den mark, som staden tidigare överlätit till kronan för Västgöta regementes räkning. Därjämte skall kronan, likaledes utan vederlag, till staden överlämna den del av landeriet Petersberg, som är belägen söder om järnvägslinjen Uddevalla—Vänersborg—

Herrljunga, med en areal av cirka 2,4 hektar. I betraktande av de i ärendet föreliggande omständigheterna har jag ansett, att avtalet i denna del kan av kronan biträdas. Ej heller finner jag anledning att motsätta mig, att landstormsförrådsbyggnaden med tillhörande markområde och väg till detsamma framdeles, i händelse byggnaden icke vidare erfordras för försvarets räkning, utan ersättning övergår i stadens ägo.

De i det nya förslagsavtalet intagna bestämmelser, som sammanhånga med frågan om inredande av en sinnessjukanstalt i det ledigblivna kasernetablissemanget, hava av chefen för socialdepartementet lämnats utan erinran. Såsom bemäld departementschef i annat sammanhang föreslagit, torde kasernetablissemanget tillika med de markområden, som skola tillhöra anstalten, från och med den 1 juli 1928 böra överföras från försvarsväsendet. Vidkommande den byggnad, vari landstormsförrådet är inrymt, torde denna med tillhörande tomtområde fortfarande böra tillhöra försvarsväsendet samt genom dess försorg underhållas.

Som det av mig förordade avtalsförslaget icke blivit å stadens vägnar undertecknat, torde detsamma böra av kronan godkännas under förutsättning att avtalet med de smärre formella jämkningar i lydelsen, som kunna ifrågasättas, jämväl biträdas av staden.

Frågan om försäljning till Vänersborgs stad av fastigheten Hafvenströmska lyckan.

Enligt det av kasernkommittén framlagda förslaget skulle den i det föregående omnämnda, kronan tillhöriga s. k. Hafvenströmska lyckan tagas i anspråk för utvidgning av det för sinnessjukanstalten avsedda jordområdet, därest detta ansåges vara för knappt tilltaget. På grund av sitt läge synes dock — såsom chefen för socialdepartementet i förut omnämnda sammanhang framhållit — nämnda fastighet icke lämpligen kunna utnyttjas för berörda ändamål. På grund härav och då annan mark i erforderlig utsträckning, såsom av det föregående torde framgå, kunnat erhållas för att tillgodose anstaltens behov, har anledning icke ansetts föreligga att ställa jämväl Hafvenströmska lyckan till anstaltens förfogande.

Innan de förenämnda förnyade förhandlingarna med Vänersborgs stad blevo igångsatta, avgav vattenfallsstyrelsen på anmodan utlåtande i anledning av vad kasernkommittén yttrat rörande möjligheten att till den föreslagna nya anstalten upplåta berörda fastighet.

I sitt den 9 december 1927 dagtecknade yttrande i ärendet meddelade vattenfallsstyrelsen, att fastigheten, utgörande stadsägan nr 87 i Vänersborgs stad, för närvarande vore av styrelsen utarrenderad till staden intill den 14 mars 1929, att fastigheten brukades såsom jordbruksfastighet, samt att styrelsen icke hade något att erinra mot att fastigheten ställdes under förvaltning av annan statens myndighet. I samband härmed framhöll styrelsen, att ett genomförande av nu föreliggande förslag till reglering av Vänerns vattenstånd enligt styrelsens mening ej kunde innebära eller medföra någon olägenhet för fastigheten. Då det ju emellertid vore tänkbart, att t. ex. efter någon justering av planerna för regleringen skadeståndsanspråk kunde uppstå, borde, om fastigheten framdeles skulle komma att av kronan avyttras,

den blivande ägaren avfordras förbindelse att icke i egenskap av fastighetens ägare föra någon som helst talan i mål angående Vänerens reglering.

Vid de i det föregående omnämnda nya förhandlingarna med Vänersborgs stad har staden i samband med de erbjudanden, som från stadens sida lämnats beträffande ordnandet av den planerade sinnessjukanstaltens markfråga, hemställt, att kronan måtte till staden överlåta Hafvenströmska lyckan. Härvid har staden särskilt framhållit, att fastigheten framdeles kunde komma att bliva föremål för bebyggelse. Då staden hade intresse av att den framtida byggnadsverksamheten inom området skedde på ett ur stadsplanesympunkt lämpligt sätt, samt staden ställt sig tillmötesgående mot kronans krav i fråga om utvidgning av anstaltens markområden, borde staden beredas möjlighet att på förmånliga villkor förvärva fastigheten.

Till närmare utredning rörande Hafvenströmska lyckan har staden åberopat ett av domänintendenten i Älvsborgs län den 10 februari 1928 upprättat värderingsinstrument. Av detta inhämtas bland annat följande. Hafvenströmska lyckan är helt och hållet obebyggd och består till ungefär två tredjedelar av åker och en tredjedel av bergbackar och starkt bergbunden skogsmark. Skogsmarken är beväxt med 15- till 25-årig gles, marig skog. Ågoområdet ligger cirka 2 km. öster ut från torget i Vänersborg. Jorden har svag lutning mot norr, mot en gren av Göta älv. Den är svår att fullständigt torrlägga. Efter Vänerens reglering torde vissa delar av området ej kunna torrläggas till fullt täckdikeshöjd, 1.2 meter. Taxeringsvärdet är 8,500 kronor. Den årliga avgälden utgår med 200 kronor, varjämte arrendatorn har skyldighet att betala utgående skatter. Saluvärdet å området har uppskattats sålunda

cirka 5.4 hektar åker à 1,500 kr.	kronor 8,100:—
» 2.7 » skogsmark med växande skog à 500 kr.....	» 1,350:—
	<hr/>
	Summa kronor 9,450:—

I avrundat tal har domänintendenten ansett värdet å fastigheten kunna uppskattas till 9,500 kronor.

I skrivelse den 14 februari 1928 hava därefter stadsfullmäktige i Vänersborg hos Kungl. Maj:t gjort framställning om, att staden — därest Hafvenströmska lyckan icke komme att tagas i anspråk för den ifrågasatta sinnessjukanstaltens räkning — måtte få inköpa densamma för en köpeskilling av 7,125 kronor, motsvarande 75 procent av det å fastigheten satta värdet.

Till närmare motivering av den köpeskilling, som sålunda erbjudits, hava stadsfullmäktige bland annat erinrat om, att det markområde, som staden vid de förnyade förhandlingarna förklarat sig vilja ställa till sinnessjukanstaltens förfogande utöver det av kasernkommittén avsedda området, i areal innehölle 5 hektar med ett uppskattat värde av 6,000 kronor, under det att den del av landeriet Petersberg, som kronan erbjudit staden i utbyte häremot, innehölle i areal allenast 2.4 hektar med ett värde av 2,400 kronor.

Med anledning av sistberörda framställning från Vänersborgs stad har förnyat utlåtande i ärendet infordrats från vattenfallsstyrelsen.

I detta yttrande, dagtecknat den 23 februari 1928, har styrelsen anført bland annat följande. Då numera fråga uppkommit om försäljning till Vänersborgs stad av Hafvenströmska lyckan, hade styrelsen tagit under förnyat övervägande, i vad mån det för kronan kunde bliva olägligt att avhända sig denna fastighet. Styrelsen hade därvid, med hänsyn till de sannolikt under en nära framtid förestående arbetena i närheten av Hafvenströmska lyckan för ytterligare utnyttjande av vattenkraften i Göta älv och vad därmed sammanhängande, kommit till den övertygelsen, att fastigheten borde bibehållas i statens ägo.

Styrelsen har därför hemställt, att stadens framställning icke måtte bifallas.

Det har synts mig vara angeläget att i förevarande sammanhang till slutlig prövning upptaga stadens framställning att med äganderätt förvärva Hafvenströmska lyckan. Denna framställning synes nämligen — ehuru formellt ej sammankopplad med den förut behandlade avtalsfrågan — närmast vara att anse såsom ett led i den omförmälda nya överenskommelsen angående ordnandet av markförhållandena för den avsedda nya sinnessjukanstalten. Särskilt bör härvid tagas i betraktande, att värdet av den mark, kronan enligt denna överenskommelse skulle ytterligare bekomma av staden, avsevärt överstiger värdet å den del av landeriet Petersberg, som av kronan skulle överlämnas till staden. Med hänsyn härtill synas mig starka skäl tala för att tillmötesgå stadens hemställan. På grund av vad nu angivits har efter samråd med chefen för socialdepartementet och t. f. chefen för kommunikationsdepartementet närmare undersökning skett av möjligheterna att tillgodose stadens önskemål utan att åsidosätta det syfte, som av vattenfallsstyrelsen särskilt åberopats såsom avgörande skäl för att äganderätten till fastigheten borde bevaras i kronans hand.

Vid de överläggningar, som ägt rum i ämnet, har från vattenfallsstyrelsens sida under hand framhållits, att fastigheten kunde av styrelsen behöva disponeras under den tid, då arbeten för Vänerens reglering komme att utföras. I följd härav kunde en omedelbar försäljning av fastigheten vara för styrelsen olämplig. Enär fastigheten, sedan dessa arbeten slutförts, med relativt mindre olägenhet för styrelsen kunde avvaras, har styrelsen alternativt ansett sig kunna godtaga, att staden redan nu skulle tillerkännas rätt att förvärva Hafvenströmska lyckan, men att staden icke skulle äga tillträda fastigheten förrän ett år efter det Vänerens reglering blivit genomförd eller, om detta icke skett före år 1938, under nämnda år. Köpeskillingen borde bestämmas till det vid den omförmälda värderingen angivna värdet, 9,500 kronor. Vidare borde staden i samband med överlåtelsen tillförbindas att i egenskap av ägare till denna fastighet icke göra någon invändning eller fordra någon ersättning för arbeten eller olägenheter, som eventuellt kunde uppkomma i sammanhang med genomförandet av nämnda reglering av Väneren.

Med hänsyn till vad sålunda förekommit och då det icke torde föreligga något intresse för kronan att efter genomförandet av Vänerens reglering i

sin ägo behålla fastigheten, har jag, efter samråd med förenämnda två departementschefer, funnit mig böra förorda, att beslut om Hafvenströmska lyckans överlåtande till Vänersborgs stad redan nu fattas. Härvid har jag ansett, att följande huvudgrunder för överlåtelsen böra bliva gällande. Som det mellan vattenfallsstyrelsen och staden upprättade nyttjanderättsavtalet rörande Hafvenströmska lyckan utlöper den 14 mars 1929, bör styrelsen berättigas att efter nämnda dag disponera fastigheten. Vattenfallsstyrelsen skall därefter utan ersättning äga att nyttja fastigheten, intill dess densamma skall tillträdas av staden, vilket bör ske å den laga fardag, som infaller ett år efter det Vänerens reglering blivit genomförd, dock senast den 14 mars 1938. Under den tid vattenfallsstyrelsen sålunda skall hava fastigheten i sin besittning, skall styrelsen vara skyldig att betala för fastigheten utgående skatter ävensom tillse, att fastigheten icke försämras. Staden skall förbinda sig att icke i egenskap av ägare till denna fastighet göra någon invändning eller fordra någon ersättning för arbeten eller olägenheter, som eventuellt kunna uppkomma i samband med genomförandet av Vänerens reglering. Vidkommande köpeskillingen torde staden visserligen böra erhålla rätt att förvärva fastigheten för det av staden föreslagna beloppet, 7,125 kronor. Med hänsyn till vattenfallsverkets ställning såsom affärsdrivande verk synes emellertid ett avhändande av fastigheten till lägre pris än det åsatta värdet, 9,500 kronor, icke böra medföra förlust för vattenfallsverket. I följd härav läser den köpeskillning, som staden skall erlægga till vattenfallsstyrelsen, böra bestämmas till 9,500 kronor att av staden erläggas vid tillträdet. Skillnaden mellan sistberörda belopp och det av staden erbjudna beloppet 7,125 kronor, eller 2,375 kronor, torde, såsom chefen för socialdepartementet i förenämnda proposition nr 165 förutsatt, böra utgå till staden från medel under femte huvudtiteln.

Enligt vad jag under hand erfarit, torde det nu angivna förslaget i stort sett tillfredsställa stadens önskemål.

De närmare villkoren för den ifrågasatta överlåtelsen torde böra fastställas av Kungl. Maj:t.

På grund av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels godkänna det av mig förordade och såsom bilaga A vid detta protokoll fogade förslag till avtal med staden Vänersborg rörande det framtida disponerandet av Västgöta regementets förutvarande kasernetablissemang m. m., under förutsättning att avtalet med de smärre formella jämkningar i lydelsen, som kunna ifrågasättas, jämväl biträdes av staden;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av mig i det föregående angivits, och på de villkor i övrigt, som må bestämmas av Kungl. Maj:t — träffa avtal med Vänersborgs stad om överlåtande till staden av den s. k. Hafvenströmska lyckan.

Kungl. Maj:ts proposition nr 238.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda ställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen lämna bifall samt förordnar, att proposition av den 1 bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till

Ur protokollet:

Georg Z. Topelius.

Bil. A.

T. f. departementschefens avtalsförslag.

Med anledning av att Västgöta regementets förläggning till Vänersborg upphört träffas härmed mellan Kungl. Maj:t och kronan, å ena sidan, samt Vänersborgs stad, å andra sidan, följande avtal:

§ 1.

Staden förklarar, att av det markområde, som staden genom kontrakt den 25 och den 28 november 1906 med full äganderätt upplåtit till kronan och varå kronan den 16 februari 1925 erhållit lagfart, den del, som är belägen söder om den genom området gående allmänna landsvägen, alltjämt skall med full och oinskränkt äganderätt tillhöra kronan.

§ 2.

Den del av nämnda markområde, som är belägen norr om allmänna landsvägen, skall, med de undantag varom i §§ 3 och 4 här nedan förmäles, av kronan senast den 1 juli 1928 i befintligt skick utan ersättning återställas till staden.

§ 3.

Den landstomsförrådsbyggnad, som är belägen å det i § 2 omförmälda område, skall jämte erforderligt markområde och väg till detsamma alltjämt tillhöra kronan.

Det för nämnda byggnad erforderliga markområdet skall, förutom själva byggnadsgrunden, omfatta ett jordområde sträckande sig åt öster intill den till byggnaden från allmänna landsvägen ledande vägen, åt norr 15 meter från byggnadens yttre grundmur, åt väster 10 meter från grundmuren samt åt söder till det här befintliga parkområdets yttre gräns.

Därest byggnaden icke vidare kommer att bli erforderlig för försvarets räkning, skall såväl byggnaden som det enligt denna paragraf till kronan upplåtna mark- och vägområdet utan ersättning återställas till staden.

Kronan skall äga rätt att begagna den brunn, som i närheten av landstomsförrådsbyggnaden finnes upptagen å den till staden återlämnade marken, ävensom nödig väg till brunnen. För denna rättighets bestånd må kronan söka och erhålla in-teckning för servitut.

§ 4.

För att lämplig förbindelse över allmänna landsvägen skall kunna erhållas från det i § 1 omförmälda området till de kronan tillhöriga landerierna Fredrikslund och Källshagen, skall den del av det i § 2 angivna området, som närmast gränsar till landeriet Fredrikslund, alltjämt med full och oinskränkt äganderätt tillhöra kronan. Det område, som kronan sålunda skall med äganderätt behålla, innehåller i areal omkring 5 hektar och har å en av stadsingenjören O. A. Grude den 10 februari 1928 upprättad karta till sina gränser närmare utmärkts med violett färgbeteckning.

§ 5.

Kronan skall utan ersättning med äganderätt till staden överlåta den söder om järnvägslinjen Uddevalla—Vänersborg—Herrljunga belägna delen av landeriet Petersberg, i areal innehållande omkring 2.4 hektar, vilken del å förenämnda karta till sina gränser utmärkts med grön färgbeteckning.

§ 6.

Sedan förrättningar för markens avstyckning ägt rum, skall särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden angående överlåtande till staden av de markområden, som staden på sätt ovan sagts skall erhålla av kronan. Kostnader för avstyckning och lagfart bestridas av staden.

§ 7.

I det etablissemang, som finnes uppfört å den i § 1 omnämnda mark, skall, efter det erforderliga ombyggnader blivit verkställda, inredas en sinnessjukanstalt med plats för minst 800 patienter.

§ 8.

Staden förbinder sig att tillhandahålla den institution, som kommer att inrymmas i etablissemang, vatten, gas och elektrisk ström till samma pris, som därför betalas av större avnämare inom staden.

§ 9.

Om ifrågavarande etablissemang icke före den 1 juli 1930 tagits i bruk för sitt nya ändamål, förbinder sig kronan att, intill dess så bliver fallet, från sagda dag till staden utgiva ersättning, beräknad efter 15,000 kronor för helt kalenderår.

Har etablissemang icke tagits i anspråk för berörda ändamål före den 1 juli 1933, skall den årliga ersättningen därefter utgå efter ett belopp av 25,000 kronor för helt kalenderår.

§ 10.

Vidkommande den utfartsväg om nio meters bredd, varom förmåles i 1906 års kontrakt § 1 sista stycket, skall densamma liksom hittills tillhöra staden; och förbinder sig kronan att utan ersättning till staden upplåta erforderlig mark för att denna väg må erhålla en ytterligare bredd av tre meter, varjämte kronan skall, likaledes utan ersättning, tillhandahålla staden nödigt markområde vid denna vägs korsning av järnvägslinjen för anläggande av en viadukt över järnvägen.

§ 11.

Kronan medger, att staden utan ersättning skall äga rätt framdraga avloppsledning från förstadssamhället Mariero över östra delen av det kronan tillhöriga landeriet Källshagen till Väneren.

Sedan avloppsledningen framdragits, skall staden äga tillträde till landeriet Källshagen, i den mån så är erforderligt för verkställande av tillsyn och utförande av underhållsarbeten å ledningen.

Staden åtager sig att städse bekosta alla de arbeten, som finnas erforderliga för att — efter avslutande av företagna ledningsarbeten — återställa marken i ordnat skick.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, av vilka Kungl. Maj:t och kronan erhållit det ena samt Vänersborgs stad det andra exemplaret.

Stockholm den . . . . .

Å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar, enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande:
Vänersborg den . . . . .

Bil. B.

Kasernkommitténs avtalsförslag.

Med anledning av att Västgöta regementes förläggning till Vänersborg skall upphöra träffas härmed mellan Kungl. Maj:t och kronan genom kasernkommittén, under förbehåll av Kungl. Maj:ts och riksdagens godkännande, å ena sidan, samt Vänersborgs stad, å andra sidan, följande avtal:

§ 1.

Staden förklarar, att av det markområde, som staden genom kontrakt den 25 och den 28 november 1906 med full äganderätt upplåtit till kronan och varå kronan den 16 februari 1925 erhållit lagfart, skall den del, som är belägen söder om den genom området gående allmänna landsvägen, alltjämt med full och oinskränkt äganderätt tillhöra kronan.

§ 2.

Den del av nämnda markområde, som är belägen norr om nämnda väg, skall av kronan senast den 1 juli 1928 i befintligt skick utan ersättning återställas till staden, dock att den inom samma område liggande landstomsförrådsbyggnad jämte erforderligt markområde och väg till detsamma alltjämt skall tillhöra kronan.

Det för nämnda byggnad erforderliga markområdet skall, förutom själva byggnadsgrunden, omfatta ett jordområde sträckande sig åt öster intill den till byggnaden från allmänna landsvägen ledande vägen, åt norr 15 meter från byggnadens yttre grundmur, åt väster 10 meter från grundmuren samt åt söder till det här befintliga parkområdets yttre gräns.

Därest byggnaden icke vidare kommer att bli erforderlig för försvarets räkning, skall såväl byggnaden som det enligt denna paragraf till kronan upplåtna mark- och vägområdet utan ersättning återställas till staden.

Kronan skall äga rätt att begagna den brunn, som finnes upptagen å den till staden återlämnade marken, ävensom nödig väg till brunnen. För denna rättighets bestånd må kronan söka och erhålla inteckning för servitut.

§ 3.

Sedan förrättningar för markens avstyckning ägt rum, skall särskild avhandling upprättas mellan kronan och staden angående överlåtande till staden av den mark, som kronan på sätt ovan sagts skall återställa till staden. Kostnader för avstyckning och lagfart bestridas av staden.

§ 4.

I det etablissemang, som finnes uppfört å den i § 1 omnämnda mark, skall efter det erforderliga ombyggnader blivit verkställda inredas en sjuksjukanstalt med plats för minst 600 patienter.

§ 5.

Staden förbinder sig att tillhandahålla den institution, som kommer att inrymmas i etablissemang, vatten, gas och elektrisk ström till samma pris, som därför betalas av större avnämare inom staden.

§ 6.

Om ifrågasvarande etablissemang icke före den 1 juli 1930 tagits i bruk för sitt nya ändamål, förbinder sig kronan att, intill dess så bliver fallet,

från sagda dag till staden utgiva ersättning, beräknad efter 15,000 kronor för helt kalenderår.

Har etablissemang et icke tagits i anspråk för berörda ändamål före den 1 juli 1933, skall den årliga ersättningen därefter utgå efter ett belopp av 25,000 kronor för helt kalenderår.

§ 7.

Vidkommande den utfartsväg om nio meters bredd, varom förmäles i 1906 års kontrakt § 1 sista stycket, skall densamma liksom hittills tillhöra staden; och förbinder sig kronan att utan ersättning till staden upplåta erforderlig mark för att denna väg eller gata må erhålla en ytterligare bredd av tre meter, varjämte kronan skall likaledes utan ersättning tillhandahålla staden nödigt markområde vid denna vägs korsning av järnvägslinjen för anläggande av en viadukt över järnvägen.

Staden skall tillsvidare äga rätt att för stadens renhållningsverks räkning begagna den väg, som över kronans område förbinder nämnda verk med allmänna landsvägen. Sedan kasernetablissemang tagits i bruk för sitt nya ändamål, skall det ankomma på kronans vederbörande förvaltningsmyndighet att med stadens myndigheter träffa närmare överenskommelse, huruvida och i vilken omfattning denna väg må för renhållningsverkets räkning i framtiden trafikeras.

Av detta avtal äro två exemplar upprättade, av vilka Kungl. Maj:t och kronan erhållit det ena samt Vänersborgs stad det andra exemplaret.

Stockholm den 12 januari 1927.

För kasernkommittén:

JOHAN JÖNSSON.

/ *Nils Berlin.*

Vänersborg den 4 januari 1927.

För stadsfullmäktige i Vänersborg:

HUGO JENNISCHE.

/ *Max Rehman.*

Bil. C.

Kontrakt.

§ 1.

Staden Vänersborg upplåter härigenom till Kungl. Maj:t och kronan utan ersättning och med full äganderätt samt gravationsfritt, med undantag för de aktiebolaget Skandinaviska Elektricitetsverk beviljade inteckningar, det å härvid fogade karta med röda linjer omslutna ägområdet jämte därå befintlig skog att användas till plats för kasernetablissemang och till övningsfält m. m. för det infanteriregemente, som kan varda förlagt till Vänersborg, med rätt för kronan att tillträda den till plats för kasernetablissemang avsedda, å kartan med grön linje omslutna marken genast efter detta avtals avslutande, den enligt kartan till skjutbana avsedda, likaledes med grön linje omgivna marken den 14 mars 1907 samt området i övrigt den 14 mars 1908.

Staden förbehåller sig rätt till fiske uti det till det upplåtna området hörande vattnet samt ägande- och dispositionsrätten till de i Vänern utanför nämnda område belägna öar och holmar, men förbinder sig att vid utövandet av dessa rättigheter icke lägga hinder i vägen för bedrivandet av skjutövningar å det för skjutbana avsedda området.

Den genom angivna området gående allmänna landsvägen inbegripes givetvis icke i upplåtelsen liksom icke heller en i områdets östra gräns från järnvägen till sagda allmänna landsväg gående, nio meter bred utfartsväg från stadens söder om järnvägen belägna ägor.

§ 2.

Staden förbinder sig att tillhandahålla kronan alla erforderliga handlingar för vinnande av lagfart å det upplåtna området. Kostnaden för lagfarten bestrides av kronan allena.

§ 3.

Staden förbinder sig att innan utgången av 1908 hava på sin bekostnad till kasernområdets gräns i fullt ordnat skick utdragit Södergatan.

§ 4.

Staden förbinder sig att ombesörja, att all odlad mark, som icke redan vid detta kontrakts avslutande är igenlagd till gräsvall, samt nu bebyggda tomter inom det till övningsfält avsedda området bliva utan kostnad för kronan senast hösten 1907 till gräsvall igenlagda och besädda med fröblandning, som av kronans ombud bestämmes.

§ 5.

Staden åtager sig att utan kostnad för kronan sex (6) månader efter därom gjord tillsägelse hava till kaserntomtens gräns framdragit vatten-, avlopps- och gasledningar ävensom att tillhandahålla regementet vatten och gas till belysning till samma pris, som därför betalas av större avnämare inom staden.

§ 6.

Staden förbinder sig att, så långt utrymmet medgiver, mot stadgad ersättning till vård å sitt epidemisjukhus mottaga jämväl regementet tillhörande, epidemiskt sjuke värnpliktige.

§ 7.

Staden skall, sedan regementet blivit dit förlagt, äga att vid inträffande eldsvåda till dennas släckande erhålla all den hjälp, som kan lämnas av regementets i eller invid garnisonsorten hemmavarande manskapsstyrka.

§ 8.

Staden medgiver, att militärövningar må utan annan ersättning än för under övningarna möjligen förorsakad skada äga rum å de staden tillhöriga utmarker, som ej nu äro upplåtna till enskilt bruk. Härifrån undantagas dock helt och hållet den så kallade folkparken Dalaborg, som omslutes av Vänern och Djupedalsbäcken, samt stadens gräns mot Wassända socken, varjämte staden förbehåller sig full och fri dispositionsrätt till det norr om Dalaborg belägna området, som begränsas i väster av allmänna landsvägen, i öster av sjön Vänern och i norr av en linje dragen i öster och väster mellan landsvägen och Vänern på ett avstånd av 1,000 meter från Djupedalsbron, dock så att beträdandet av sistnämnda område av trupp under övning icke må hindras.

Av detta kontrakt äro två exemplar upprättade, av vilka Kungl. arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet erhållit det ena samt Vänersborgs stad det andra.

Stockholm den 28 november 1906.

För Kungl. arméförvaltningens fortifikationsdepartement:

G. C:SON BERGMAN.

C. SÖDERBAUM.

/ Axel Göransson.

Vänersborg den 25 november 1906.

För stadsfullmäktige i Vänersborg:

KARL BYLUND.

/ W. Silversparre.